

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans” — Verschijnt 4 x per jaar

Secretariaat: A. Voorbergen, van Ostadestraat 7, Zaandam

Postgiro 42940 ten name Nutsspaarbank Zaandam ten behoeve van boekje no. 9343

februari 1967 No. 21

DE VERDERE OPBOUW VAN DE „ZAANSE SCHANS”

Met de opening van het restaurant „De Walvis” is in de Zaanse Schans een rustpunt geschapen, waar vriend en vreemdeling zich een ogenblik kunnen verpozen. In de ontwikkeling van de Zaanse Schans is hiermede tevens een punt bereikt waarop het zin heeft zijn gedachten eens te laten gaan over wat er in de afgelopen jaren is bereikt en welke wensen er voor de verdere ontwikkeling naar voren gebracht kunnen worden.

Nu de eerste phase van de opbouw is voltooid en men zich een globale voorstelling zal kunnen vormen hoe de Schans er in de toekomst uit zal komen te zien, heeft het zin eens met welwillend oor naar de diverse kritische opmerkingen te luisteren, die door de diverse belangstellenden worden gemaakt. Het is voor de initiatiefnemers uitermate verheugend, van allerlei zijden waarderende woorden over de vormgeving en algemene situering der huizen in de buurt te mogen vernemen. Dit te meer daar ten tijde dat bekendheid aan de plannen werd gegeven dit initiatief door velen als utopistisch, ja zelfs als waanzin werd beschouwd. Als het begrip „Provo” toen reeds zou zijn uitgevonden zou men ons uitgekreten hebben als „die dwazen met hun groene huisjesplan!”

Mogen wij ons over de vele blijken van waardering verblijden, toch willen wij niet aan de kritiek voorbijgaan. Enkele belangstellenden hebben er hun teleurstelling over uitgesproken dat de Schans een betrekkelijk eenzijdig beeld geeft van de Zaanse houtbouw. Met name wordt betreurd, dat er geen huizen worden aangetroffen uit het midden van de 18e Eeuw. In dit tijdperk, dat we als de bloeiperiode van de typisch Zaanse architectuur mogen beschouwen, werden de huizen versierd met speels en vaak zeer fraai houtsnijwerk. Degenen, die het gemis van dit type huis betreuren, mogen er op gewezen worden dat de Zaanse Schans niet is opgezet als architectuurmuseum, maar als een reservaat van oude waardevolle, typisch Zaanse woonhuizen. Panden, die op hun oorspronkelijke plaats niet te handhaven waren. Alle huizen, die tot nu toe in de Schans werden herbouwd, zouden onder slopershand gevallen en voor immer verloren

zijn gegaan, indien de mogelijkheid tot verplaatsing niet bestaan had. Het spreekt echter van zelf dat ook het bestuur van de Stichting de Zaanse Schans gaarne een zo groot mogelijke verscheidenheid in bouwstijlen wenst. De moeilijkheid is echter dat van de eertijds talrijke huizen uit het midden van de 18e Eeuw slechts enkele exemplaren zijn overgebleven. Deze unieke panden dienen, voor zo ver maar enigszins mogelijk is, op de plaats van oorsprong gehandhaafd te blijven. Tot overplaatsing mag eerst dan worden overgegaan, indien dringende stadssanering of noodzakelijke fabrieksexpansie handhaving ter plaatse onmogelijk maakt.

De kans dat naast de veelal eenvoudig versierde panden uit de laatste jaren der 18e en het begin van de 19e Eeuw, alsmede de sobere, maar mede door de zorgvuldige restauratie, uiterst belangrijke huizen uit de 17e Eeuw, in de Zaanse Schans ook enkele nog bestaande panden uit de Lod. XV en Lod. XVI stijlperiode kunnen worden opgenomen, is dan ook uiterst gering. In dit verband valt het te betreuren dat één van de rijkste gevels, die de Zaanstreek ooit heeft gekend naar het Openluchtmuseum in Arnhem is verplaatst.

Toch is er wellicht nog een kans dat ook de Zaanse Schans verrijkt kan worden met een Lod. XV gevel. Van de talrijke huizen, die er tijdens deze stijlperiode in de Zaanstreek zijn gebouwd, zijn van enkele panden belangrijke versierings-elementen bewaard gebleven. Zo zijn er van een huis dat vroeger aan het begin van het Gorterspad te Zaandijk heeft gestaan het snijwerk van de top: „de kuif” en de vleugels: „de krullen”, alsmede delen van de guirlande van de top, in het bezit van de familie Honig gekomen. Deze familie heeft de fragmenten op haar beurt aan de Stichting „Zaans Schoon” overgedragen. Toevallig heb ik op een verkoping een foto kunnen verwerven die de oorspronkelijke opbouw van deze gevel zeer duidelijk weergeeft. Onderstaande tekening werd naar deze opname gemaakt. Het zou m.i. zeker zin hebben om na te gaan of aan de hand van de bewaard gebleven fragmenten en met de fotogegevens deze gevel niet zou kunnen worden gereconstrueerd. De opname toont

bijvoorbeeld duidelijk het steenformaat, alsmede het aantal stenen per laag en het aantal lagen van de onderpui. De afmetingen van deze pui zijn dus nauwkeurig vast te stellen. Een reconstructie van de prachtige Lod. XV gevel kan inderdaad de Zaanse Schans de afwisseling in bouwstijl geven, die door meerdere vrienden wordt gewenst. Echter, een huis bestaat nu eenmaal niet alleen uit een gevel. Daar de andere details van dit pand, voor zo ver bekend, geheel verloren zijn gegaan, is hier een speciale oplossing vereist.

Het is bekend, dat vroeger, in tijden van voorspoed, men zijn oude huis van een nieuwe voorgevel in de stijl van de tijd liet voorzien. Ook in de Schans treffen wij zo'n voorbeeld aan. Het pand Kalverringdijk 7, dat vroeger gestaan heeft in de Noorderkerkstraat te Zaandam, is van oorsprong een 17e Eeuws huis. De gevel is echter in de 18e Eeuw ver-

nieuwd en in deze trant weer in de Schans herbouwd. Het lijkt mij niet onmogelijk dat, gezien de opbouw, met de aloude dooddeur, ook het betreffende perceel op het Gorterspad van oorsprong een 17e Eeuws huis is geweest, dat in later tijd is verfraaid door het aanbrengen van een geheel nieuwe gevel met rijkgesneden lofwerk. De mogelijkheid tot herbouw van de voor deze stijlperiode zo karakteristieke gevel kan wellicht in deze trant gevonden worden. Wij zullen dan onder de tot slopen gedoemde huizen een pand moeten zoeken waarvan de puiafmetingen, alsmede de nokhoogte overeenkomen met die van het pand dat aan het Gorterspad heeft gestaan. Het zal voorwaar niet eenvoudig zijn een dergelijk huis te vinden. Toch geloof ik dat de vele arbeid die hiertoe verricht zal moeten worden zeker gerechtvaardigd zal zijn. Inderdaad zou een huis met een Lod. XV gevel een aanwinst voor de Zaanse Schans kunnen zijn! v.d.K.

DE OPENING VAN „DE WALVIS”

Tot de hoogtepunten van de wording en het bestaan van het Zaanse Buurtje behoren ongetwijfeld nu reeds vier momenten.

- 1 oktober 1961 de totstandkoming van de Stichting de Zaanse Schans
- 20 september 1964 de bezichtiging van de gereedgekomen Harenmakerij
- 28 augustus 1965 de Folkloredag ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van „De Zaanse Molen”
- 7 oktober 1966 de opening van het restaurant „De Walvis”, voormalig Weeshuis van Westzaan

Een groots cultureel monument noemde op 7 oktober Mr. J. Roelse, lid van Gedeputeerde Staten dit laatste feit, bouwstijl en inrichting passen geheel in de sfeer van de Zaanse Schans en hij aarzelde niet eraan toe te voegen: „Het belang van deze culturele prestatie van de eerste orde, gaat ver uit boven een uitsluitend Zaanse belang”.

Daarna een rij van sprekers. In de plaats van de voorzitter van de Stichting, de heer Metselaar, die in het ziekenhuis was opgenomen, voerde de heer J. Kortenoever, de secretaris het woord: „De Zaanse Schans is er gekomen door medewerking van de Rijksdienst van Monumentenzorg”; architect Jb. Schipper, die mede namens enkele instellingen een schilderij aanbood, betrekking hebbend op de Walvisvangst en de heer Bouman, voorzitter van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans, van welke vereniging de Stichting een schilderij kreeg, voorstellende een haringvangst, alsmede een tegeltableau, reeds aangebracht in „het beste End”.

Verdere sprekers waren: de Heer J. W. A. Honig, door wiens bemiddeling een prachtig stuk houtsnijwerk prijkt boven de tussendeuren in hetzelfde „end”, de Heer Duyvis namens de Zaanse Molen en de heer F. Mars.

De Heer Albert Heijn gaf in een geestige toespraak blijk van grote vreugde over het tot stand gekomene, daarbij hopen dat „De Walvis” een trefpunt voor de gehele Zaanstreek zou worden.

ONZE JAARVERGADERING

Op 18 oktober 1966, hield onze vereniging haar Jaarvergadering. In zijn openingsrede heeft de voorzitter nog eens uiteengezet dat „Stichting” en „Vereniging” twee organisaties zijn met een verschillend karakter. De Stichting: het bestuur gevormd door afgevaardigden van 8 Zaan gemeenten, behartigt de gehele opbouw; de Vereniging heeft tot doel, financiële steun aan die opbouw en vermeerdering van kennis over de Schans in de breedste zin van het woord. De Voorzitter memoreerde, dat het ledental van de vereniging, in 1961 aangevangen met 60, nu het 10-voudige bedraagt.

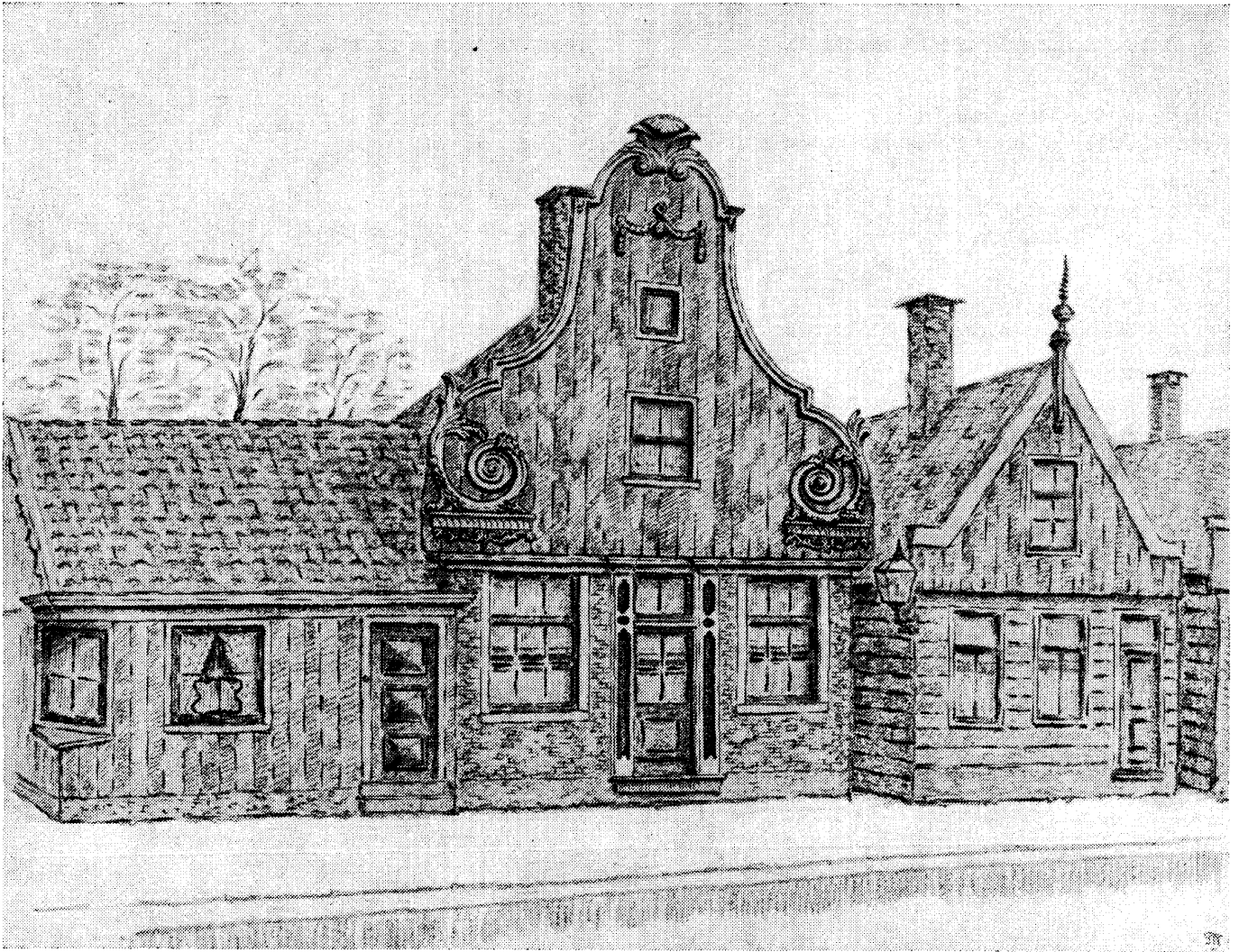
Nieuwe leden betalen thans minstens f 7.50 per jaar.

Een beroep werd gedaan op de bestaande leden om hun contributie vrijwillig te verhogen.

De verkoop, zowel van de bewaarmap voor het orgaan, als van de puzzel was een succes geworden, hetgeen voor de vereniging een belangrijke bate betekent.

Voor de opening van het restaurant „De Walvis”, waarover elders in ons orgaan meer – was voor de vereniging van veel betekenis: grote verkopen en veel nieuwe leden (40).

In deze vergadering werden drie bestuursleden, de heren Ads Bouman, A. F. Neuhaus en B. Ijskes bij acclamatie herkozen. De heer Ijskes moest helaas wegens drukke dagelijkse werkzaamheden zijn functie van secretaris neerleggen; in zijn plaats treedt op de heer A. Voorbergen, van Ostadestraat 7. Aan de heer Ijskes werd veel dank gebracht voor zijn omvangrijke arbeid, als werker van het eerste uur en gedurende de laatste jaren. De heer J. W. A. Honig hield een causerie, toegelicht met lichtbeelden over de indeling van een oud Zaanse huis, met name het huis waarin nu het Molenmuseum is gevestigd; destijds genaamd „Het huis met de ijzeren brug”. Het was een boeiend slot van een gezellige, geanimeerde samenkomst.

NIEUWE LEDEN

Sinds wij in augustus 1966 ons eerste lijstje van 19 nieuwe leden publiceerden, kwam er zo'n stroom van sympathisanten, dat wij de opgave ervan over 2 nummers zullen verdelen. Zaandam en Koog volgen nog. Weest van harte welkom Schansgenoten!

Alkmaar

C. K. J. Romeijn, Ferguutstraat 22.

Amersfoort

D. van Luijn, De Genestetlaan 22c.

Amstelveen

Ir. J. de Jager, Meander 547.

K. Jansen, Jan Lievensweg 8.

Amsterdam

Mevr. M. M. Diephuis-Smit, Van Eeghenlaan 18.

J. B. de Graaf, St. Jansstraat 44.

H. P. Groeneveld, Apollolaan 121.

J. Kilkens, Voorz. „De Gouden Sleutels”, Doelen Hotel.

H. Klein, Hemsterhuisstraat 80.

Mej. C. M. Leemhuis, Ruysdaelstraat 15a.

Mr. O. T. P. H. de Waard, Joop van Weezelstraat 6 III.

F. Zom, Raamgracht 55.

Badhoevedorp

G. J. Hermanides, Parkietstraat 32.

Bakkum

C. Tanger, Vondelstraat 31.

Bloemendaal

A. S. van Riessen, Bloemendaalseweg 133.

Castricum

Mej. M. M. van Exter, Burg. Mooijstraat 26.

Doesburg

J. Jansen, Ph. Gastelaarsstraat 17.

Mej. A. Zethoven, Ooipoortstraat 31.

Edam

Mej. T. Schekkerman, Schepenmakersdijk 16.

's-Gravenhage

Jacq. Vrèke, Ten Hovestraat 50.

Mevr. L. H. Vrèke-Lucassen, Ten Hovestraat 50.

Heiloo

J. Koopman, Burenweg 29.

C. Kraaij, de Wildtlaan 3.

Hilversum

Mevr. I. Bres-Krom, Orionlaan 114.

Mevr. M. M. Bunders-Mastenbroek, Vaartweg 78.

Krommenie

C. Vries, Witte Duifstraat 17.

Leiden (post Voorburg)

W. H. A. Ahling, Rijndijk 220.

Naarden

Mevr. J. N. Duin-Hille, Amersfoortsestraat 21.

Oostzaan

P. Gans, De Haal 46.

C. Stam, Zuideinde 16.

Rotterdam

J. J. Bijsterveld, Schiedamsedijk 74.

Rijnsburg

Mej. A. Th. Bouman, Vliet Noordzijde 4.

Silvolde (Gld.)

J. J. Kuyt, Mgr. Nolenstraat 18.

Uithoorn

J. van Heuveln, Zijdelveld 57.

Westzaan

B. Dekker, Jac. van Waertstraat 4.

P. Groot, Middel 74.

Wormer

Mej. G. Blank, Nieuweweg 88.

C. van Dalsem, P. Slootenweg 19, Wijde Wormer

J. W. Woerdeman, Spijststraat 12.

Wormerveer

J. Couwenhoven, Wandelweg 52A.

F. Rem, Wattstraat 20.

J. Slot, Noorderstraat 4.

Zaandijk

J. Bakker, Karl Marxstraat 20.

P. M. van den Broecke, Berkenweg 6.

Mevr. C. C. van Delft, Tuinkade 51.

N. Kl. Kaat, Karl. Marxstraat 8.

J. Krom, Talmastraat 17.

H. Kuijper, Guisweg 2.

W. J. van der Meij, Kreeftstraat 2.

P. C. Rem, J. van Vleutenstraat 14.

J. Rot, Oud Heinstraat 3.

Mevr. A. C. Sabel-de Boer, Morgenstarstraat 50.

A. W. Sabel, Morgenstarstraat 50.

Mevr. A. Wezel-v. d. Spek, Berkenweg 29.

Zeeland (N.Br.)

E. J. G. M. Koning, Van Kilsdonkplein 4.

BERICHTEN**Contributie-verhoging**

Op de laatstgehouden Jaarvergadering is mede met het oog op de al maar stijgende portokosten, besloten dat de contributie minstens *f* 7.50 per jaar moet zijn, d.w.z. wij handhaven ons minimum van *f* 5.— voor hen die niet meer kunnen betalen, nieuwe leden schrijven wij in voor minstens *f* 7.50 en . . . de overige bestaande leden worden verzocht *f* 7.50 te gireren. Ja, want het is weer zover.

Contributie-betaling 1966/1967

Hierbij het verzoek, voor zover U dat nog niet gedaan hebt, wilt U ons Uw contributie gireren? Het spaart ons veel moeite en . . . kosten.

Post-Giro 42940 Nutsspaarbank Zaandam, t.b.v. boekje 9343.

Lidmaatschap voor het leven

U kunt ook lid voor het leven worden door *f* 150.— ineens als contributie te betalen. U bespaart uzelf dan de moeite van het jaarlijks gireren en ons van het incasseren.

Opbergmappen voor het orgaan

De voorraad is nog heel klein. Als U ook van mening zijt, dat het een bijzonder geschikt middel is om de nrs van Anno 1961 te bewaren en U bent nog niet voorzien . . . Ons bestuurslid de heer B. IJskes verwacht Uw giro-overschrijving ad *f* 2.95 op **zijn** gironummer 626379. U ontvangt de map franco thuis. Afgehaald op Bleekerstr. 34 Zaandam: prijs *f* 2.50.

Puzzels

Van de puzzels is een nieuwe oplaag in bewerking van 3000 stuks. Ze zijn dus nog steeds verkrijgbaar in de boekhandel en speelgoedzaken à *f* 3.90 per stuk.

Adresverandering

Van de 8 adressen waarop het nr. van Anno 1961 onbestelbaar was, spoorden wij er 6 op. Wie kan ons helpen aan de tegenwoordige adressen in Amsterdam van de heren C. Dik, Jodenbreestraat 25 I

C. G. Prenger, Middenweg 53H

En . . . als U verhuist denkt U er dan om ons ook een kaartje te sturen?